

ПРИЈЕГЛЕД

ПРИЛОГ »МАЛЕ БИБЛИОТЕКЕ«

БРОЈ XVIII. = МОСТАР 30-X- 1902. = ГОДИНА I.

ЕМИЛ ЗОЛА

— Ги де Мопасан —

Ово је једно од онијех имена, која као да су за славу створена, која у памети звоне и остају. Може ли се један Балзак, Мисе или Иго заборавити, када се ова кратка звучна имена једном чују? Али између свију имена у литератури нема можда ни једно које тако у ушима звучи и које се тако чврсто у сјећању усађује, као име Емила Золе. Два јасна трубна јака: Зола! Као узвик у публику, као позив на ларму. Зар није срећа за даровитог књижевника при рођењу бити обдарен таковијем именом? Да ли је икада неко име боље приличило човјеку? Звони као убојни крик, као сигнал за напад.

Трештећа фанфара побједе. Али ко се је међу модерним књижевницима ватреније борио за своје идеје! И ко је славније побједио прво равнодушност, па онда стални отпор велике публике?... Да боме да је борба дуго трајала; године су протекле, док је млади писац, који је као и многи његови предходници морао да претрпи велике муке, постао чувен.

Емил Зола рођен је 1840. године у Паризу; младост је провео у Есу одакле се је у Париз тек у фебруару 1858. год. вратио. Овдје заврши своје студије, пропада на испиту, па започе ону велику борбу са животом. Бјеше то очајна борба; двије године живио је будући писац »*Rougon-Macquart*-а« од дана и комада. Јео је мало, лутајући по вароши да заслужи који франак; посјећивао је више дом за примање залога но гостионице, градећи при том стихове без мириса, без чари, без облика и без полета, пјесме које су доцније неке и штампане. Он сам прича да се је морао читаву једну зиму хранити само хљебом умакајући исти у зејтин. Зејтин му бјеху послали родитељи из Еса. Са

филозофском равнодушношћу свршавао би своје причање са примједбом: »Докле зејтина има не умире се од глади«. Послије зејтина ловио је врапце на крову, које је натицао на једну гвоздену шипку од завјеса, па их тако пекао. Једном је морао читаву недјељу дана провести дома, пошто је пошљедња парчад одијела био заложиио. Све то вријеме ходао је по соби огрнут јорганом; то је стоички називао »представљати Арапина«. У једном од његовијех првијех дјела: »Исповијест Клаудија«, налазе се многе појединости које чине утисак личног доживљаја и које пружају доиста вјеран опис његовог живота из тадањег времена. Најзад доби једног дана службу у књижари Хашете и од тог доба бјеше му опстанак осигуран. Он престаде да пише стихове па се окрете прози. — Његова у киптењу — као што рекох безначајна — поезија бјеше више управљена на науку, но на љубав или умјетност. У опште узевши, бјеху то празна филозофска посматрања узвишенијех приједмета која, пошто нијесмо у стању да им дамо у прози јасна израза, ставља-

мо у стихове. Ови покушаји не садрже у себи ни оне опште, истина у неколико апстрактне и неодређене идеје, али које, ушљед утиска осјећања и изненада угледане истине, као визија до тада непојмљиве бескрајности читаоце шчепају, нити оне тако њежне, тако умилне, тако дирљивољупке умјетничке љубавне пјесме, у којима је Теофил Готје н. п. био тако јак. То је поезија без одређеног карактера, са којом се у осталом ни сам Зола није никаквијем илузијама подавао. Он сам признаје отворено, да га је за вријеме његовијех великијех лирскијех излијева осјећаја у александринцима, када је у својој кули, са које му је око цио Париз обухваћало, играо улогу Арапина, веома често спопадала сумња о вриједности његовијех пјесничкијех умотворина. Али никада није падао у очајање; и у највећој суморности тјешо се је са доста дрском помишљу: »шта мари — ако не будем велики пјесник, постаћу бар велики прозаиста! Ово бјеше доказ доиста јаке вјере, која почиваше на тврдом увјерењу о величини свога талента који је истина још спавао у њему,

али чију је снагу он осјећао у себи да расте као што жена осјећа дијете које у утроби носи.

Доцније штампао је једну свеску новела: »Contes à Ninon« израђене у пажљиво углађеном стилу и испуњене правом љепотом, али у којима се његове особине дају једва опазити; нарочито не она огромна снага представљања и сликања, коју је потпуно развијену тек у Rougon Macquart-циклусу показао. Годину дана за тим штампао је »Исповијест Клаудија«, неку врсту аутобиографије; дјело без јасноће и полета које није у стању да у читаоцу пробуди нарочито заинтересовање. За овим дође дјело »Therese Raquin« из којег је израђена дивна драма, а за тијем »Madeleine Férat«, роман споредне вриједности, али који се одликује веома живим описима.

Међутем је Зола већ од дужег времена био напустио своју службу код књижара, па ступио у редакцију »Фигара.« Његови чланци обратише пажњу на се, а његов »Салон« изазива читаву буну међу сликарима. Име му стаде задобива-

ти гласа у публици. У то вријеме поче радити на дјелу које доцније постаде тако чувено: »*Rougon Macquart*«, са споредним насловом »Природна и социална историја једне породице под другим царством«. У опће познатом објављеном проспекту бијаху јасно изнесене основне мисли писца.

До штампања »*Assommoir*«-а бјеше успјех слаб. Име Золино бјеше познато; мудрији му предсказиваху сјајну будућност а људи од моде узвикиваху кад би се његово име споменуло: »Ах да. *La Cugée!*« Бјеше то књига о којој је тада свако говорио, али коју готово нико није читао. Ствар бјеше врло проста: Золин глас бјеше у иностранству више распрострањен но у Француској; нарочито у Русији гдје га страсно читаху и коментарисаху. За Русе је Зола већ тада био оно што је остао: »романсијер«. Тада стаде у »*Le Bien Public*« излазити један нов роман од Золе: »*Assommoir*.« Подиже се читав шкандал. Помислите, писац употребљава безбрижно најодвратније ријечи, и не преза ни од какве дрскости. Његове су личности из народа, он сам пише што је

могуће популарније по кадкад луцешким жаргоном.

(Наставиће се).

БОРЂЕ ПОПОВИЋ

— 1832—1902 —

20. октобра прославио је у скромној тишини свој седамдесети рођендан Борђе Поповић — Даничар. Одмах послје свршених школских наука ступа он у редакцију Медаковићевог „Српског Дневника“ и од то доба не пушта он перо из руке, радећи за српску ствар по разним политичким листовима домаћим и страним. Послје првог свог белетристичног листа „Седмице“, која је на брзо престала, покреће он 1860 год. „Даницу“. 43 број „Бранкова Кола“, између осталог, доноси ово:

„Око „Данице“ окупио се цио литерарни свијет. Највећа наша имена оснивала су своју славу радовима на „Даници“. Лаза Костић, Јован Јовановић Змај, Коста Руварац, Милан Кујунџић Абердар, Мига Поповић, Вл. Каћански, Јован Драгашевић, Јаша Игњатовић, Јоксим Новић Оточанин, Јован Ристић, Стојан Новаковић, Владан Борђевић, Алимпије Васиљевић, Димитрије Матић и толико других учество-

вали су у великоме литерарноме покрету, коме је стајао на челу Ђорђе Поповић. Он је многе од њих учио, како се пјевају пјесме и пишу приповијетке. У „Седмици“ и „Даници“ наћи ћете пјесме, приповијетке приказе и расправе од безимених наших литератора. То све био је у главном сам Ђорђе Поповић, који је својим безименим радом хтио да удари правац, којим ваља да пође наша књижевност, помажући је чак и материјално. Он је завео прве хонораре за литерарне радове, од 40—100 дин. по штампаном табаку. У српску велику ствар тај човјек је све био уложио: свој таленат, своје умне и своје материјалне тековине. „Даница“ је излазила више од 10 година и све то вријеме, не само што је служила на част српскоме имену, већ је она реализирала велику идеју српскога јединства. Од крунисаних глава до пошљедњег сељанина, све је то било или њен сарадник или њен читалац. Она је била средиште тадашњих свих српских културних покрета. Биоград, Цетиње, Загреб и Дубровник све је то упрло поглед у Нови Сад. И док је у њему блистала „Даница“, дотле је он заиста и био српска Атина“.

За све то вријеме литерарног рада није Поповић престао радити на политици у прилог

српским јавним интересима. Радио је у „Шестер Журналу“, „Имери“, „Реформи“, „Парламентару“, „Епоси“, „Левант Хералду“ и многим другим српским листовима.

„Уредивши 216 свезака библиотеке браће Јовановића, он је написао уз многе писце кратке биографије и карактеристику њихну, а да и не говоримо о томе, да је он безимени преводилац већине од ствари, које су тамо изашле. Написао је и сложио „Турске и друге источњачке ријечи у нашем језику“, „Српско-Њемачки Рјечник“, и Њемачко-Српски Рјечник“, „Српску Историју“ и „Историју Црне Горе“, а латиницом је написао роман „Изгубљен живот“. Уређивао је „Панчевац“ и „Вардар“, био је сарадник на толиким нашим литерарним листовима и повременим списима. Његових историјско-литерарних монографија има у „Братству“, „Годишњици“, „Отаџбини“ и у другим листовима. Сакупити оригиналан рад Ђорђа Поповића значи прегледати лист по лист наших повремених часописа и новина. Он је био свуда, увијек неуморан, агилан и пун пожртвовања.

Наша преводна књижевност има да захвали њему, што су угледали свијета „Дон Кихот“ од Сервантеса, „Работници на мору“

од Виктора Ига, „Вереници“ од Манцонија, „Декамерон“ од Бокачија, „Јунак нашега доба“ од Љермонтова, „Набоб“ и „Жолтан Карпатија“ од Мавра Јокајија и многе друге ствари.

Борђе Поповић, улзећи у ново стољеће, полагао напушта бојно поље, на којем је он постојано дијелио битке и љуте мејдане у славу српскога имена“.

ИЗ ЛИСТОВА

+ У 14 и 15 броју »Босанске Виле« изишао је на уводном мјесту чланак са сликом »Максим Горки« од Милана Матића. Осим тога у истом броју отпочиње Горкова прича: »Мој сапутник«.

+ Миленко Ђ. Вукићевић завршио је у 15 броју »Босанске Виле« свој чланак »Јефимија, удовица деспота Угљеше.«

+ »Српски Књижевни Гласник« доноси у пријеводу одломке из »Чергаштва« Хенрика Миржеа. Ово је четврти пријевод наш из овог познатог дјела. Први пут су штампани одјељци ове књиге у »Стражилову«, други пут у земунском »Новом Времену«, трећи пут у засебној књизи а четврти пут у »Српском Књижевном Гласнику.«

+ У »Колу« је завршена Матошева прича »За новим Богом« у којој је писац дао грађе из својих рођених доживљаја.

+ Познати српски астроном професор Јеленко Михајловић приказао је у »Колу« од 1 Сеп-

тембра: илустровани роман Лазе Комарчића »Једна угашена звезда«. Критичар приказује ову књигу као врло наиван покушај оних тема, које са толиким успјехом обрађује Фламарион. Књиге нисмо добили.

+ У 215 свесци »Летописа« завршен је чланак В. Н. Корабљова »Н. В. Гогољ«, историјско-литерарна слика.

+ Г. Марко Цар написао је неколико лијепих чланака у пошљедњим бројевима »Бранкова Кола« а међу њима и чланак »Критика и критичари«. Ту се узгред дотиче и оцјењивача »Српске Књижевне Задруге« у нашем »Пријегледу«, који је напоменуо зашто Задруга издаје већ у првим својим колима неке писце који су могли много још чекати, док не угледају свијета најбоље ствари наше лијепе књижевности. Марко Цар ће имати можда право да је Јовановићева књига »Горе доле по Напуљу« најбољи српски путопис, али нису све Јовановићеве књиге »Горе доле по Напуљу« што су изишле у издањима Српске Књижевне Задруге, нити је баш и »Горе доле по Напуљу« морало изићи прије других радова, који су давно, прије ове књиге, морале угледати срећеног критичког издања. И ако радо признајемо да су дјела Милана Јовановића достојна издања Српске Књижевне Задруге, нисмо тог мишљења да он у првим њеним колима буде заступљен са *три* књиге а Његуш једва једном. — У чланку је овом много истинских напомена нарочито за нашу млађу генерацију која тако одважно пресуђује и пише о српској књизи.

+ Писац »Сељанчица« штампао је у 42 броју »Бранкова Кола« неколико својих пјесама из циклуса истог наслова.

+ Л. Томановић наставља у »Бранкову Колу« своју расправу »О Ивану Црнојевићу«.

+ Љубомир Лотић, члан књижевног одјељења Матице Српске, штампао је у »Бранкову Колу« свој приједлог: о књижевним сијелима Матице Српске. Мисао коју писац у овом приједлогу истиче потпуно је оправдана и умјесна и ми је препоручујемо пажњи наших позваних фактора.

+ »Рésvi Napló« доноси у мађарском пријеводу причу Бранислава Ђ. Нушића »Мејрем-ханумин дар«.

+ У 43 броју »Parlamentär-a« изишла је у пријеводу Светозара Савковића народна пјесма »Српкиња дјевојка«.

+ У 77 броју »Нишког Заставника« почео је излазити подлистак »Таст господина министра«. Писац му је познати српски књижевник Чеда Поповић.

КРОНИКА

+ »Страдија« сатира познатог српског белетристе Радоја Домановића прештампана је из »Српског Књижевног Гласника« у засебну књигу.

+ На приједлог српског министра предсједника а у договору са Државним Савјетом одобрено је министру грађевина, да за грађење постоља и ограде за споменик косовским јунацима у Крушевцу може утрошити 18.000 динара из

кредита одобреног буџетом на грађевине за годину 1902.

+ Из Биограда јављају, да је фотограф Светислав Ж. Панић предузео да изради албум краљевине Србије. Албум ће бити подијељен у свеске тако, да ће сваки округ имати своју свеску. Све што је у једном мјесту знатно, као: окружно мјесто, среска мјеста са знаменитостима, историјска важна мјеста, природне љепоте, народна ношња, све ће ући у овај албум. Фотограф Панић снимио је већ Параћин и околину.

+ Под одговорним уредништвом Милана Петровића почео је у Будимпешти да излази дневни политички лист »Српске Новости«. Лист се продаје по 1 новчић у земљама Аустроугарске а за Босну и Херцеговину по 2 ночића, због биљега. Овај лист, који уз незнатну цијену у кратким потезима а у најбржем времену, нарочито у нашим крајевима, врши тако знатну новинарску улогу најтоплије препоручујемо.

+ Расправа Димитрија Руварца што је излазила у »Бранкову Колу« о Архимандриту Јовану Рајићу, прештампана је у књигу. У књизи се налазе, осим лика Рајићева, још неколико прикладних слика.

ЧИТУЉА

† *Аполон Александровић Мајков.* »Српске Новости« од 22 октобра доносе ове редове: У суботу (19. окт.) је у саборној цркви биоградској приређен тужан помен великом пријатељу српског народа Аполону Александровићу Мајко-

вом, који је 16. о. м. преминуо у Бјелокаменој Москви. Са Мајковим легао је у гроб један од највећих умних добротвора српског народа, који нас је својим пером толико задужио, да му се овако малим некролозима не можемо довољно одужити. Мајков је познавао српски народ врло добро, много боље него ли многи интеллигентни синови његови, и баш због тога, што га је тако добро познавао, волио га је и одушевљавао се за њега већма него ли многа његова рођена дјеца. Огроман дио радова овог великог руског књижевника био је посвећен српском народу, а како је добро познавао тај народ најбоље свједочи његова »Историја српског језика«. Великом добротвору нашем најљепше ћемо се одужити, ако сачувамо успомену на њега, докле се год буде српски зборило и говорило.

ЛИСТАК

»НОВИНЕ ЗА НЕРВОЗНЕ«

— ИНТЕРЕСАНТАН ПРИЈЕДЛОГ —

Неколико су новинара позвани од лијечника за нервне болести да оснују један лист, који би и најраздражљивије догађаје доносио у таком облику, како би га и најнервознији читаоци могли читати без великих смација.

Овome је дао повода један управитељ новчаног завода, који се тужио свом лијечнику, да га читање новинарских вије-

сти о пошљедњим дефраудацијама начи-
нише сасвим нервозним. У друштву са
неколико професора израдио је лијечник
пројекат. Сви се сложише да форма до-
садањих сензационих вијести стоји у стра-
шној опрјечи са санитарским условима за
лијечење нервозе.

Као страшни примјери навађају се ове
новинарске вијести:

Катастрофа на Мартинику

— Читав град уништен. 30.000 мртвих. —

или :

Емил Зола — мртав

— Угљеним гасом угушен. —

или :

Ужасна дефраудација код Лендер- банке

(Преко пет милијона круна)

Позвани новинари имали су наведене
догађаје као покушаје, у правцу програ-
ма »Новинâ за нервозне«, израдити. Као
успјели радови проглашени су ови по-
кушаји.

(Природна појава.) Из *Њујорка* јављају,
да се на острву Мартинику јуче могла видјети
чудновата природна појава. На врху Монпелеа,

непозваном и непознатом руком, потпаљен је пожар који је и неке штете нанео, нарочито граду Санпиеру. Град са својих 30.000 становника, који су живили велико варошким животом, сада је потпуно миран, могло би се рећи: *скоро изумро*. — За умирење наших читаоца, можемо напоменути да се познати стручњак Фридрих Suess изразио: Како су слични случајеви у нашем граду потпуно немогући. Држимо да је тиме цијела ова афера изравната.

(Пазите на Камине!) Као што брзојављају из Париза, умало што супруга познатог романијера Емила Золе није постала жртвом једне несреће, која је наступила због рђаве конструкције камина, из кога је излазио угљени гас. Уз пркос у напријед смишљених и претјераних вијести сензационих листова, можемо констатовати, да се стање госпођино већ толико побољшало да ће моћи при сахрани свога мужа, који је истодобно умро, учествовати. Цијела ствар губи за наше читаоце важност, кад напоменемо да слични догађаји, при брижној пажњи, код наших угодних Аустро-угар. пећи, скоро се никад не појављују.

(Из трговачког свијета) У Лендербанци догодио се скорим случај, који се не може истина назвати необичним, ал можда не сасвим испраним. Један до сада врло способан чиновник, послје десет година, поново је заборавио да неке чекове, који припадају банци, остави на своје мјесто. Ове неурединости према прописима регламана већ су неколико пута испостављене. Вишина штете која је потекла услед овог подuzeћа може се релативно прилично малом назначити, јер не износи *ни пешнаесни дио од једног процентиша цјелокупних државних дугова наше монархије*.